

Ymmärtämisen haasteet; vammanisuuden näkökulma

Luennot:
Dosentti Elina Kontu, 29.3., 4.4., 11.4. ja 20.4. (tentti)

Kirja: Snell & Brown 2000. Instruction
of Students with Severe Disabilities.
LUVUT: 3, 4, 5 ja 6 (sivut 67-228)

Ymmärtämisen haasteet; vammanisuuden näkökulma

Tentti suoritetaan joko yksin tai samassa ryhmässä
kuin lahjakkuus-osio 20.4. klo 9.15-11.45. Tenttiä varten annetaan
etukäteen kuusi
kysymystä (Snellin kirjasta ja luennoista), joista yhteen vastataan /
keskustellaan tentissä.

11.4. katsotaan luennon lisäksi elokuva "Vähän kunnioitusta", joka
virittää ajatukset "tentti keskusteluun".

Kehitysvammanisuus-osuutta ei voi suorittaa esseenä.

Uusintamahdollisuudet ovat yleisinä
tenttipäivinä (jolloin tentti on yksilötentti)

Arviointi: hyväksytty-hylätty

Osuudesta vastaa Elina Kontu (elina.kontu@helsinki.fi)

Tenttikysymykset

Yhdestä keskustellaan ryhmässä tai vastataan yksin

1. Vammanaisen ihmisen itsemääräämisoikeus
2. Kehitysvammanisuuden diagnosoimisen
pulumallisuus
3. Vuorovaikutus ja vammanisuus
4. Toiminnallisen tavoitteen asettaminen
5. Ymmärtämisen tasot
6. Struktuurin merkitys opetuksessa

Mitä kehitysvammanisuus on?

- Lääketieteen näkökulma
- Toimintakyvyn näkökulma
- Sosiaalinen näkökulma
- Tutustu: vernerinet.net sivustoon
 - Millä tavoin kehitysvamma –diagnoosi tehdään?
 - ICF?
 - Millä tavoin kehitysvammanisuuden määrittely on
muuttunut?

Asiantuntijan moraali ja etiikka

- 21.02.2011
- Tutkimus sikiöaikaisesta alkoholiabstinentista ja palvelujärjestelmän moraalikäsityksistä
- Raskaudenaikainen alkoholiabstinentti on vaikea aihe, josta puhuminen voi olla ammatillisellekin hankalaa. Julkisessa
keskustelussa aihe herättää poikkeuksellisen hyvän vastaanoton. Keskuksellisesti ei kuitenkaan usein huomioida
alkoholin vaurioittamaa lasta ja tämän elämää.
- Kehitysvammanisuutta on ilmenyt tutkimus, jossa kartoitetaan, heijastuuko raskaudenaikainen alkoholiabstinentti
liittyvät kielteiset asenteet myös alkoholin vaurioittamaa lasta hoitavien sosiaal- ja terveysalan ammattilaisten työhön.
- Sosiologi, YTT Susan Enkssonin tutkimuksessa "Sikiöaikainen alkoholiabstinentti, moraali ja muuttuva asiantuntijuus".
Haastattelututkimus alkoholin vaurioittamien lasten palvelujärjestelmästä tarkastelee sikiöaikaisen alkoholiabstinentin
saaneen lapsen asemaa ja kysytään, onko raskaudenaikainen alkoholiabstinentti koskevilla moraalikäsityksillä vaikutusta
esimerkiksi lapsen saamiin palveluihin.
- "Näitä lapsia autettaessa joudutaan hyvin usein etnisten ristiriitojen eteen, esimerkiksi silloin, kun pitäisi huomioida sekä
lapsen että biologisten vanhempien etuja. Työssä joudutaan sietämään moraalista kaksijakoisuutta. Kuitenkaan moraalista,
kielteisiä kantoja ei saa ammatillisen näkökulman kautta esiin esimerkiksi päihdeongelmia vanhempiä kohdattaessa.
Henkilökohtainen moraalinen kanta ei saa näkyä työssä – sillä tavalla on määrittelyä moraalikäsityksillä ei silloin oltu palveluihin
vaikutusta – mutta käytännössä eettisiä ristiriitailanteita joudutaan kuitenkin paljon työn sisällä ratomaan, mikä osoittaa
ilmeisen moraalisen laatuun luonnetta", Susan Enkssonin kuvailee.
- Tutkimusaineistona hyödynnetään ammattilaisten ja sijaisvanhempien teemahaastatteluita. Lapsen sosiaalisen aseman
muodostumisessa tarkastellaan diagnoosikäytäntöjä, professionaalisia yhteistyösuhteita, biologisen vanhemman roolia sekä
raskaudenaikaisen alkoholiabstinentin koskevaa asenneilmapiiriä.
- Ammattilaisten moraalikäsitykset ovat sidoksissa sosiaaliseen normijärjestykseen, jota tuotetaan ja ylläpidetään
ammattilaistutkimuksissa. Tutkimuksessa käy ilmi, kuinka päteisiin liittyvän riskikäyttäytymisen ymmärtäminen on
ammattilaisten käsityksissä yksi tapa tuottaa moraalista teesiä normaalista ja poikkeavasta. Haastattelussa korostui
ristiriitainen suhtautuminen päihteiden vanhemmuuteen. Tutkimus nostaa myös esille sijaisperheiden vaikean aseman
virallisen ja epävirallisen hoivan välillä.

Pedagogiset ratkaisut vaativan erityisen tuen näkökulmasta

- Keskeistä oppimisessa:
 - Merkityksellisyys oppijalle
 - Toisto
 - Ohjaustapa
 - Instruktiivinen
 - Dialoginen
 - Dynaaminen
 - Interpretaatiivinen / tulkinnallinen
 - Yhteisöllinen / kollektiivinen, narratiivinen

Pedagogiikan kulmakivet

- Oppimisympäristön strukturointi
- Tavoitteen asettaminen
- Oppisisältöjen priorisointi
 - Kieli; kommunikaatio, äidinkieli, lukeminen, kirjoittaminen
 - Ongelmaratkaisu; matematiikka
 - Käyttäytyminen; vuorovaikutus, sosiaalinen taito
 - Taito-, taide ja kulttuuri
- Jatkuva seuranta ja arviointi

TEHTÄVÄANALYYSI

- Käyttäytymismallit ovat yhteydessä tehtävän eri osiin ja ne on järjestetty helpoimmasta vaikeimpaan tai yksinkertaisemmasta monimutkaisempaan.
- Tehtäväanalyysissä tehtävä jaetaan osatavoitteisiin siten, että jokaista osatavoitetta edustaa tietty käyttäytymismalli
- Tehtäväanalyysin lopputulokseen on taitojen tai käyttäytymismallien sarja, jonka avulla saamme selville, milloin ja miten lapsi on tavoitteen saavuttanut

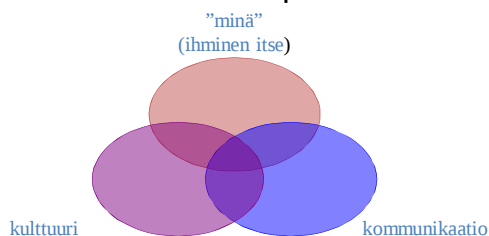
TEHTÄVÄANALYYSIN VAIHEET

1. Kirjaa tavoite
2. Analysoi kriteereinä toimivat reaktiot tai käyttäytymismallit ja järjestä ne sarjaksi, jotta välttyisit tarpeettomilta vaiheilta ja päällekkäisyyksiltä
3. Päätä, missä järjestyksessä asiat opetetaan
4. Kirjaa muistiin lapsen suoritus ja hänen eri vaiheissa tarvitsemansa avun laatu ja määrä
5. Yksilöllistä vaiheet lapsen suorituksen mukaan

Kuka, mikä haastaa opettajaa?

Opettajan tietoinen toiminta
vuorovaikutuksen säätelijänä

Ihmisen kasvussa kolme keskenään
tasavertaista puolta

Kenen mielestä käyttäytyminen on haastavaa?
Opettajan – opiskelijan, ryhmän muiden jäsenten?

KYSYTTY ERITYISKOULUJEN OPETTAJILTA:

- Haastava käyttäytyminen
 - Häiritsevä ääntely ja puhe
 - Itseen kohdistuva toiminta
 - Muu/muihin kohdistuva aggressiivinen toiminta
 - Muu vaikea/häiritsevä käyttäytyminen
 - Sotkeminen
 - Tarkkaavaisuus ja keskittyminen

HAASTAVA KÄYTTÄYTYMINEN

- "Näkyvän käyttäytymisen syyt pääsääntöisesti muualla: aistipoikkeavuudet, epävarmuus, turvattomuus, tarpeiden väärä tulkinta, kommunikointiongelmien, rajattomaksi oppiminen
- Heikko jäljittelytaito sosiaalisten tilanteiden oppimisessa
- Vaikeudet oman toiminnan organisoinnissa ja ohjaamisessa
- "Syy yleensä puolen metrin päässä"
- "Pitämällä kiinni, ei saada aikaan pysyvää muutosta"

Haastavan käyttäytymisen tilanne – mitä tehdään?

- Systemaattinen toimeen tarttuminen ("ei niin, että puhutaan 2 min tilanteesta loppupäivä")
- Ongelman konkreettinen määrittely:
 - Milloin ja missä, kuinka kauan?
 - Keitä läsnä?
 - Kenen ongelma?
 - Mitä käyttäytymisellä saavutetaan ja kuka saavuttaa?
 - Määrittely – mitä oikeasti tapahtuu? Miksi juuri nyt?
 - Kirjataan – seurataan
- Tavoite: Vastuu omasta toiminnasta

KÄYTTÄYTYMISTÄ opitaan – Mitä haastavan käyttäytymisen taustalla?

- OPPIMINEN on vuorovaikutuksellinen prosessi
- Vuorovaikutuksen triadisuus
 - Jaetun tarkkaavaisuuden tilanteet
- **Tunteet, havainnot, uskomukset ja intentiot** (tavoitteellinen toiminta) ovat hyvän ja toimivan vuorovaikutuksen perustana – ihmisen kokonaisvaltainen kehitys on riippuvainen vuorovaikutuksesta
- Lapsuuden tärkein kehityshaaste on sisäisen säätelyn vahvistuminen
- Sisäistä säätelyä (tunteiden, toiminnan) opitaan ja sitä pitää opettaa
- Kenen? Kodin, varhaiskasvatuksen, koulun

Kehityksellisyys

- Sosiaalista taitoa voidaan oppia ja opetella
- Sosiaalinen taito rakentuu:
 - Tunteet
 - Ajatukset
 - Halu / tahto ja toiveet
 - Aikomukset ja suunnitelmallisuus; tavoitteellinen toiminta / intentionaalisuus
 - Uskomukset
 - Kuvittelu
- Tunteiden ja uskomusten (sekä niiden yhteys) keskeistä

TUNTEET

• Tiedostamattomat ja automaattisesti tunneprosessit – Tunneilmaisu – Muutokset • Aivotoiminnassa • Kehon toiminnassa • Käyttäytymisessä	• Tietoinen osa tunneprosessia – Tietoisuus tunnetilasta – Tietoisuus tunteen aiheuttajasta

TUNNEREAKTIO

TUNNEKOKEMUS

Tunteen aiheuttama tapahtuma

AUTOMAATTINEN, BIOLOGISESTI MÄÄRÄYTYNyt TUNNEREAKTIO

muuttaa mielen ja kehon toimintaa

TIETOISUUS MUUTOKSISTA

TUNNEKOKEMUKSET

Tunnekokemusten tarkastelu

- Mahdollistaa arvioinnin yksilön suhteesta ympäristöönsä
- Tietoiset tunnekokemukset toimivat käyttäytymisen hienosäätäjinä
- ”Kun tulemme tietoisiksi tunnemekanismiemme toiminnasta, mielemme täyttävät tunnekokemukset eli tietoisuus siitä, että kehomme ja mielemme tila suhteessa ympäristöön on muuttunut merkittävällä tavalla” (Nummenmaa, L. Tunteiden psykologia 2010, 18)

Tunteista ja havainnoista hyvään vuorovaikutukseen –
ihminen elää suhteessa ympäristöönsä

- Toimiva vuorovaikutus edellyttää toistuvaa mukautumista toisen ihmisen psyykkisiin prosesseihin sosiaalisissa tilanteissa
- Vuorovaikutuksessa viestitään tunteita, ajatuksia, tahtoa, toiveita, aikomuksia, suunnitelmia, uskomuksia...
- Toimiva vuorovaikutus edellyttää toistuvaa mukautumista toisen ihmisen psyykkisiin prosesseihin sosiaalisissa tilanteissa
- Vuorovaikutuksessa viestitään tunteita, ajatuksia, tahtoa, toiveita, aikomuksia, suunnitelmia, uskomuksia...

SOSIAALISTA TAITOA VOI OPPIA

Oppimalla tunteita – oppimalla tulemaan tietoiseksi erityisesti

MIELIHYVÄN JA HÄPEÄN (=nolostuminen) TUNTEITA
OPPIMALLA

Nolous (häpeä) on tunne on rajoja luova tunne, jonka avulla opitaan tietoisuutta omasta toiminnasta

(Huomaa: nyt ei ole puhe häpäisemisestä vaan tunteesta, jota pikku lapsi harjoittelee ensimmäisinä ikävuosinaan)

Tietoisuus tunteista - todellisuudentaju kehittäminen

- MIELIHYVÄ – HÄPEÄ
 - Tunteita, joiden avulla opitaan tietoisuutta ja sosiaalisia taitoja
 - Mielihyvän avulla opitaan uskomuksia
 - Intentioiden oppiminen: Mitä haluat? Valitse?
 - Harjoiteltava myös: Mistä pidät?
 - Häpeän taustalla:
 - Vierastaminen, ujous
 - ”Vierastamistilanteet” yhtä tärkeitä kuin ”pettymysten sieto” –harjoittelu
 - Oivallus häpeän tunteesta (nolostuminen, nolous) - mahdollistaa vertaissuhteet

Mitä se on, kun hävettää?

- Häpeä on sosiaalinen tunne
- Häpeää tarvitaan sosiaalisessa käyttäytymisessä
- Suojaa ihmistä – yhteydessä turvallisuuteen
- Kokemus samanlaisuudesta ja erilaisuudesta – lapsi alkaa verrata itseään muihin
- Häpeä tulee sallia, sitä ei tule sekoittaa pelkoon (jonka apuna on rohkeus)
- Häpeän apuna on huumori

Opettajan ohjaustapa – kommunikaatiosuhde kahden
ihmisen välillä

- On jotakin, joka on opettajan ja oppilaan / ryhmän välillä
- Se on ikään kuin ”kuminauha”, jota erityisesti opettaja voi säädellä
- Opettaja voi tulla tietoiseksi erilaisista kommunikaatiosuhteistaan ja voi niitä vaihdella tilanteen tai tarpeen mukaan

Tavoitteena on onnellinen lapsi ja nuori...

- ...jonka kanssa kulkeva aikuinen voi olla yhden askeleen edellä hänen kehityksensä tukemisessa
- Yhteisten mielenkiinnonkohteiden löytäminen ja yhdessä toimintaan sitoutuminen auttavat lasta oppimaan